

Verslag workshop ‘Pionieren met agroforestry in België: successen, uitdagingen en knelpunten’

1 INLEIDING – PROJECT AGROFORESTRY IN VLAANDEREN

Bert Reubens vertelde via een inleidende presentatie meer over enerzijds de inhoud en doelen van het agroforestry-project (www.agroforestryvlaanderen.be) en anderzijds over het verloop en de bedoeling van het derde deel van de workshop. Deze bestond uit een brainstormsessie waarbij er gebruik gemaakt werd van een doorschuifmethode om nieuwe ideeën op twee belangrijke vragen omtrent agroforestry naar voor te brengen.

2 GETUIGENIS DOOR EEN PIONIER – RIK DELHAYE OP DE BROEKELZENHOEK

Rik Delhaye is een biodynamische veehouder uit Heuvelland, die sinds enkele jaren op een inspirerende manier met agroforestry aan de slag is. Met hulp van Jeroen Watté van Wervel deed hij zijn aanpak uit de doeken. De presentatie is [hier](#) terug te vinden, en een interview met Rik op de [projectwebsite](#), waarover je meer kan lezen via onderstaande link.

Extra's en vragen:

- Last van knaagdieren? Rik teelt vaste planten op de bermen tussen de bomen, onder andere kleinfruit en kruiden voor thee en infusie en saffraan. Last van knaagdieren heeft hij zeker, dat hoopt hij wat te beperken door kleine ingrepen, zoals een draad rond de saffraan te plaatsen.
- Rik zou graag zijn bedrijf zien evalueren naar een gezond landbouwbedrijf zonder gebruik van groot materiaal (machines, externe inputs, enz.). Door zijn bodem zo integraal mogelijk te bewerken op een agro-ecologische manier gelooft hij dat binnen een 10-tal jaar de bodem in die mate gezond en gerecupereerd is dat geen inputs meer nodig zullen zijn.
- Wat voor compost wordt toegepast? De samenstelling van de compost die toegepast wordt is heel divers. Allerhande organische materialen afkomstig uit de omgeving worden in de compost verwerkt. Rik is ook lid en voorzitter van een vzw (i.e. 't Boerenlandchap) die onder meer rond landschapsonderhoud en compostering werkt.
- Rik houdt varkens van robuuste rassen met vrije uitloop, naast dubbeldoel runderen (West-Vlaams rood). Gezondheid dieren? Rik verklaart dat zijn dieren gezond zijn; zo zagen zijn varkens nog geen dierenarts (buiten voor het wettelijk verplichte). Zijn runderen grazen ook in natuurgebieden en in bossen wat hun weerstand kan verhogen.
- Rik teelt vele minder alledaagse producten zoals artisjokken, rabarber, enz. Zijn producten worden vooral vermarkt via de korte keten en gaan naar meerdere brasserieën en chefs.
- Reacties van buurtbewoners op zijn agroforestry systeem zijn variabel, maar vaak toch vrij conservatief naar Rik's oordeel. Veranderingen in het landschap botsen al snel op weerstand. Zo was hij verplicht om voor het aanleggen van de bermen een stedenbouwkundige vergunning aan te vragen. Rik concludeert dat hij naar de toekomst toe daar de nodige lessen uit trekt: het is de

moeite waard om voorafgaand aan actie mensen op je bedrijf uit te nodigen en toe te lichten wat de plannen zijn en de meerwaarde hiervan.

3 BRAINSTORMSESSIE AAN DE HAND VAN DOORSCHUIFMETHODE

Het derde deel van de workshop bestond uit een brainstormsessie, met de bedoeling nieuwe ideeën naar voren te brengen op de volgende twee vragen:

- 1) Hoe kunnen we agroforestry op een meer agro-ecologische manier aanpakken?
- 2) Hoe kunnen we lokale afnemers en consumenten meer bij het agroforestry-verhaal betrekken?

Hierbij werd er gebruik gemaakt van de doorschuifmethode waarbij de groep opgedeeld werd in 2 themagroepen die zich bogen over respectievelijk vraag 1 en vraag 2. In een eerste stap werden de themagroepjes nog opgedeeld in kleinere groepjes van 4 a 5 personen en werd er individueel gewerkt: iedere deelnemer kreeg een blad waarop hij een aantal kernideeën kon noteren, vervolgens werden de bladen in de kleine groepjes doorgeschoven en kon men reageren op de ideeën van anderen. Nadat de bladen terug bij hun respectievelijke eigenaar terechtgekomen waren, werden binnen de kleine groepjes de verschillende ideeën besproken en vergeleken. Ten slotte werden de topideeën binnen de themagroepen bediscussieerd, waarvan jullie hieronder een neerslag vinden.

3.1 HOE KUNNEN WE AGROFORESTRY OP EEN MEER AGRO-ECOLOGISCHE MANIER AANPAKKEN?

Onderstaand is slechts een kleine greep uit de veelheid van ideeën die aan bod zijn gekomen.

- Door agroforestry zo aan te leggen dat het kan fungeren als **corridor tussen natuurgebieden**. Op die manier kan landbouw en natuur beter verweven worden. Dit komt niet alleen de biodiversiteit ten goede maar zal ook tal van ecosystemendiensten noodzakelijk voor een goed functioneren landbouwsysteem ondersteunen.
- Kies een **rijke diversiteit aan bomen en struiken** voor uw systeem, eerder dan je te beperken tot bv één boomsoort 'notelaar' in combinatie met akkerbouwgewas. Heb hierbij ook aandacht voor **functie ondersteunende bomen** om te streven naar een productief en evenwichtig (meerjarig) ecosysteem. (bv. N-fixerende bomen, bijenplanten of bomen, bomen en struiken geschikt als nestplaats, voedselvoorziening voor mens en dieren (bv. bessen voor vogels)). Maak ook gebruik van de natuurlijke successie in uw systeem. Op die manier streef je steeds een optimale productie en bouw je snel het systeem op.
- **Vermijd op elk moment blote grond**. Voorzie mulch of groenbedekker want dit komt het bodemleven ten goede.
- Vul het productieve systeem aan met **'niet productieve' elementen**. Want deze 'niet productieve elementen' ondersteunen wel degelijk het productiesysteem en zorgen daarenboven voor een behoud van de biodiversiteit. Zo staan bv de salamanders en padden uit de nabijgelegen poel in voor de plaagbestrijding in de gewassen.
- **Ploegloos** werken komt het bodemleven ten goede. Ook zou er meer moeten gefocust worden op bodemleven en maatregelen die **mycorrhiza** bevorderen.

Om deze veranderingen te katalyseren zijn er verschillende zaken nodig:

- Er moet een netwerk aan voorbeeldbedrijven komen zodat landbouwers kunnen zien dat dergelijke systemen werken.
- Er is een mentaliteitsverandering nodig bij consument en landbouw. Er moet daarom onder andere ingezet worden op educatie. Maar ook proeverijen en het gebruik en promotie van nieuwe producten kunnen helpen om dergelijke productiesystemen in de praktijk te brengen. Wanneer de vraag van de consument naar bepaalde producten stijgt zal de landbouwsector hierop inspelen.
- Meer ondersteuning vanuit het beleid en meer flexibele regelgeving zodat het makkelijker wordt om meerjarige landbouwsystemen ingang kunnen vinden.

3.2 HOE KUNNEN WE LOKALE AFNEMERS EN CONSUMENTEN MEER BIJ HET AGROFORESTRY-VERHAAL BETREKKEN?

- **Nieuwe producten:** Het loont zeker de moeite om in te zetten op nieuwe, speciale producten, maar er moet van bij de start nagedacht worden over vermarkting, want 'onbekend blijft onbemind'. We denken hierbij vooral aan korte keten, hoeveerverkoop, enz.
- **Nieuwe vermarktingstechnieken:** enkele innovatieve ideeën werden gelanceerd, waarbij de haalbaarheid en toepasbaarheid in Vlaanderen nog meer onderzocht moet worden, bv.
 - **Geboortebomen:** Ouders kopen voor hun pasgeboren zoon of dochter een geboorteboom, die geplant wordt bij een landbouwer. De investering moet de aanplanting dekken en jaarlijks kan het onderhoud en het verlies van opbrengst voor de landbouwer vergoed worden. De opbrengst van de boom na 20-30 jaar is dan voor het kind. De vergelijking werd gemaakt met voorhuwelijkssparen bij CM.
 - **Adopteer een appelboom:** De consument sponsort jaarlijks een bepaalde fruitboom voor een bepaald bedrag, en van deze boom kan hij/zij dan de vruchten plukken. Aangezien vaak niet alle vruchten geplukt worden, betekent dit dat een landbouwer voor een deel van zijn vruchten twee keer vergoed kan worden.
 - **Introductie van een AF-label?** Volgens de groep niet nodig bij korte keten op lokaal niveau: de consument kent de boer en de technieken die hij gebruikt, en heeft geen label nodig om te weten dat zijn producten duurzaam geproduceerd worden. Op grotere schaal waarbij er geen rechtstreeks contact is tussen producent en consument kan een label misschien wel helpen om een meerwaarde aan je product te geven.
- **Vergoeding voor geleverde ecosysteemdiensten** zoals bv. CO₂-captatie en biodiversiteit. Er was niet meteen eensgezindheid over het feit dat die vergoeding op lokaal niveau gegenereerd moet worden door een lokaal draagvlak te creëren of op overheidsniveau door het geven van subsidies.